Zurück vom Ring!

Door Pieter Koenders en Fred Blei

De Kinderring of Raadselring van Valentin Schwarz in Bayreuth is geen *Ring des Nibelungen* van Richard Wagner maar een zelfbedacht melodrama geïnspireerd op tekst en muziek van Wagner. Dit nieuwe drama is zo complex, dat voor een bespreking meer woorden nodig zijn dan gebruikelijk. Wanneer mettertijd de DVD uitkomt (of je de illegaal opgenomen stream van *Götterdämmerung* op YouTube bekijkt), kan deze recensie worden gebruikt als kompas en routekaart om er iets van te kunnen begrijpen. Daartoe is tevens de indeling van het libretto aangehouden.

De aankondiging van de nieuwe *Ring* van Bayreuth is veelbelovend. De Oostenrijkse regisseur Valentin Schwarz (1989) vertelt in interviews dat hij als negenjarige de *Holländer* bijwoonde en in het programmaboek zien we hem even oud op een foto met koptelefoon meezingen met een partituur van *Rheingold*. Sinds zijn kinderjaren is hij aangedaan door de *Ring*, vooral vanwege Wotan en Brünnhilde. Hij draait grammofoonplaten en voert met poppen toneelstukjes op, waarbij hij zelf Wotan, Alberich of Siegfried speelt. In 2009 bezoekt hij als stipendiaat de Tankred Dorst *Ring* onder directie van Christian Thielemann. In 2017 wint Schwarz met zijn vaste toneelontwerper Andrea Cozzi de hoofdprijs en publieksprijs van de Ring Award van Graz, een driejaarlijkse wedstrijd voor aankomende regisseurs en toneelontwerpers, waarvan het Wagner Forum Graz en het Richard-Wagner-Verband International sponsor zijn. Met zoveel liefde voor het werk van Richard Wagner vanaf zijn kindertijd kán het niet misgaan.

Valentin Schwarz (2e van links) en Andrea Cozzi (midden) winnen de Ring Award in 2017. Foto © Lupi Spuma

Schwarz verklaart dat hij niets aankan met begrippen als "Werktreue" (‘het trouw blijven aan’). Hij wil geen geschiedenis over goden, reuzen en dwergen brengen; de personages vormen bij hem geen verbeelding van concepten. Schwarz demystificeert het epos en vat de *Ring* op als een familiedrama van gewone mensen met hedendaagse problemen, een familiesage over meerdere generaties. Hij vergelijkt het met een Netflix-serie waarvan *Rheingold* de pilot-film is: de voorgeschiedenis waarin de hoofdpersonen worden geïntroduceerd en tevens de teaser waardoor toeschouwers nieuwsgierig worden naar het vervolg: waar komen ze vandaan? Waar gaan ze naartoe? De hoofdpersonen Wotan, Alberich, Siegfried en Brünnhilde ontwikkelen zich individueel in vier afleveringen in relatie tot andere personages waardoor een (aan de psychiatrie ontleende) familieopstelling ontstaat, die in de *Ring* uiteindelijk tot een catastrofaal einde leidt. Het gaat bij Schwarz "um ewig aktuelle menschliche Probleme - um Neid, Verstrickungen, Habgier, Lust und Brutalitäten innerhalb von dynastischen Familien, und die heikle Frage der Nachfolge".

Schwarz' interessante denkbeeld wekt hoge verwachtingen: een soort "Heimat", de monumentale televisieserie met een proloog en drie delen die in 32 afleveringen werd uitgezonden tussen 1981 en 2006.

RHEINGOLD

Vorspiel

Een video toont foetussen van een tweeling van wie de een de andere een bloedend oog slaat en de andere hem in het kruis schopt. De ene halfblind, de ander onvruchtbaar: Wotan en Alberich die al in de baarmoeder elkaars vijanden zijn.

Scene 1 - In der Tiefe des Rheines

Olafur Sigurdarson als Alberich (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Op de voorgrond zitten drie kindermeisjes in plooirokken met acht kinderen rond een zwembadje. Rechtsboven apart een jongetje in geel shirt met geel baseballpetje dat mokkend met zijn rug naar de groep zit en daarna met zijn waterpistool de meisjes pest. De kindermeisjes omhangen Alberich met bh's. Alberich, smoezelig in spijkerbroek en leren jack, zweert de liefde af en kidnapt met een revolver het jongetje. Is de knaap het goud? Kinderen gelden voor velen als het grootste kapitaal: zij erven immers de wereld die de volwassenen achterlaten.

Scene 2 - Freie Gegend auf Bergeshöhen

Een grauw nouveau riche woonvertrek met boekenwand, grijs bankstel, Eames-chaiselongue, glazen serveerwagen, terrarium met slang en plastic paardje in de vensterbank. Links een brede roldeur, erboven een armoedig slaapkamertje, links en rechts betonnen trappen. De kinderen zitten voor het rolscherm aan tafel. Rondom serveert dienstpersoneel onophoudelijk drankjes. Een vrouw loopt zwijgend rond. Wotan, litteken bij zijn oog, loopt als godfather van de clan rond in fitnesskleding. Om zijn hals een gouden ketting met medaille. Fricka in zwarte robe is tevreden dat de burcht klaar is, maar bezorgd om haar zuster Freya.

Links Egils Silins als Wotan (links), Elisabeth Teige als Freia (midden) en uiterst rechts Daniel Kirch als Loge (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Wotan heeft deze buiten haar medeweten als onderpand gegeven aan de twee aannemers Fasolt en Fafner die de burcht bouwden. Wotan maakt zich geen zorgen. Freya in japon met veel goudstiksel en sieraden komt op en roept om hulp. Links gaat de roldeur omhoog. Fasolt en Fafner stappen als zware jongens uit een SUV en eisen Freya op. Donner, in driedelig pak, bedreigt de aannemers met een golfclub. Godfather Wotan roept advies in van zijn conciliaire Loge, die als een heupwiegende valse nicht constant door zijn vette lange haren strijkt. Nadat Loge verhaalt over het goud en de macht gevende ring van Alberich wil Wotan die ring in handen krijgen en biedt hij Fafner en Fasolt aan het goud te accepteren in de plaats van Freya. Ze nemen het aanbod aan en Wotan en Loge vertrekken naar Alberich.

Scene 3 - Nibelheim

Links een glazen ruimte als kinderdagverblijf met acht meisjes in roze jurkjes met blonde vlechtjes. Ze spelen met paardjes en tekenen maskers die lijken op Wotan uit 1876. Ze krassen op de maat van schelle tikken die uit een luidspreker komen. Mime houdt de kinderen bezig en kust een meisje.

Arnold Bezuyen als Mime in het kinderdagverblijf
(© Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Het jongetje met de baseballpet dat Alberich bij de Rheintöchter meenam, pest de meisjes, maakt alles stuk en versmeert alles met zijn waterverfpistool. Hij is Alberichs oogappel, maar deze pakt wel zijn speelgoedpaardje en trekt er de kop vanaf. Alberich vertelt Loge en Wotan, inmiddels omgekleed in een beige pak, dat hij door een tarnhelm onzichtbaar wordt en iedereen onder controle kan houden. Ze dagen hem uit dit te bewijzen. Alberich neemt het jongetje dat onverwacht een revolver in zijn hand heeft op zijn schouders en stelt zo een angstaanjagende draak voor. Bij een tweede transformatie pakt Loge de revolver van het jongetje af en overmeestert zo eenvoudig Alberich. Ze nemen naast Alberich ook een van de meisjes mee.

Scene 4 - Freie Gegend auf Bergeshöhen

Terug in het patserig woonvertrek. Alberich wordt gedwongen zijn goud, ring en tarnhelm af te staan. Zodra hij vrij is, vervloekt hij iedereen die nut zal hebben van het jongetje. De garagebox gaat weer open en Fafner en Fasolt stappen uit hun SUV. Freya dreigt met een revolver aan haar hoofd zelfmoord te plegen. Nadat Wotan Fafner en Fasolt goud en tarnhelm geeft, weigert hij hen echter de ring. De vrouw die al een uur op het toneel rondloopt, blijkt Erda te zijn die Wotan waarschuwt. Wotan heeft haar kennelijk niet eerder opgemerkt en vraagt: "Wer bist du mahnendes Weib?". Erda houdt een meisje met een roze jurkje bij zich dat een speelgoedpaardje omklemt. Als Wotan de aannemers het meisje aanbiedt, wordt ze door Erda beschermd en meegenomen. Wotan besluit alsnog de ring af te geven. Hiertoe wordt het jongetje met de baseballpet van een slaapkamertje boven de garage gehaald en in de SUV gestopt. Onzichtbaar achter de SUV slaat Fafner Fasolt dood omdat hij de ring / het jongetje voor zichzelf wil hebben. De roldeur sluit. Het wordt tijd voor de goden de nieuwe burcht te betrekken. Donner zet midden op het toneel een glas op de grond met daarop een appel van de fruitschaal. Met zijn golfclub doet hij net of hij de appel de zaal in slaat, maar vlak ervoor krijgt hij een scheut in zijn rug. Humor. Bij de tweede poging stopt hij net voor hij de appel raakt en valt een donderklap. De goden bewonderen een doorzichtige kubus met verlichte piramide en dragen hem plechtig naar de tafel. Wotan loopt de trap op en negeert de klagende Rheintöchter. Doek.

Nabeschouwing

Het spel is op de wagen. De hoofdpersonen van het familiedrama zijn in de proloog gepresenteerd. Toeschouwers die de Ring kennen, zijn niet benieuwd hoe het verhaal afloopt, maar vooral of het Schwarz zal lukken zijn zelf bedacht plot parallel aan het libretto van Wagner op te lossen. In de woorden van Loge aan het slot: "Bedenken will ich's: wer weiß, was ich tu'!"

Het raden kan beginnen. De meisjes met hun paardjes zijn kennelijk de nog jeugdige Walküren en het meisje dat Erda beschermt de jonge Brünnhilde die Wotan jaren later bij haar zal verwekken. Het pestende jongetje met de baseballpet moet dan Alberichs zoon de jonge Hagen zijn. Hebben we nog iets of iemand gemist? Het onderkennen van de talloze details is noodzakelijk om het verhaal van Schwarz te kunnen volgen. Het zijn verstopte aanwijzingen die je soms net als in een krimi op het verkeerde been moeten zetten.

De ruimte ontbreekt hier om uitgebreid in te gaan op de prestaties van de solisten. Egils Silins (Wotan) krijgt weinig présence. In het begin zingt hij zwak, aan het einde overschreeuwt hij zichzelf. Ook Christa Meier (Fricka) is door de regie te weinig aanwezig. In het algemeen wordt er redelijk goed maar onverstaanbaar gezongen. Elisabeth Teige (Freya) speelt obligaat, niet hartverscheurend. Raimund Nolte (Donner) zet met name het einde fraai in. Attilio Glaser (Froh) komt niet goed uit de verf en is met zijn lichte stem eerder geschikt voor kamermuziek. Daniel Kirch (Loge) als "tunte" (tot woede van onze linker buurmannen in de zaal), zingt opvallend goed. Met name Olafur Sigurdason (Alberich) staat als een huis en krijgt dan ook veel applaus. Maar de regie zorgt ervoor dat de dramatische passages als het afzweren van de liefde en het vervloeken van de ring vrijwel achteloos passeren. Ook Okka von der Dammerau (Erda) is indrukwekkend met een prachtige stem en krijgt terecht net als Sigurdason veel applaus. De Rheintöchter komen zwak en rommelig over. Voor een deel kan dat door het orkest komen, dat soms te hard en soms te zacht speelt en de balans met de solisten zoekt. Een orkestlid vertelt ons naderhand dat hij weinig steun had aan de drukke weidse gebaren van Cornelius Meister. Toch is het bewonderenswaardig dat deze twee weken eerder de directie van Pietari Inkinen overnam, omdat deze door Corona geveld was. Het orkestlid is echter onverbiddelijk: "Als je ‘ja’ zegt, moet je er ook staan". Mogelijk komt het door de drukke regie dat we niet gegrepen zijn; zo ontbreekt de magie van de ouverture en verwatert het bijna tot achtergrondmuziek.

Applaus cast Rheingold (foto; Koeders/Blei)

WALKÜRE

Vorspiel

Links zien we Hundings armoedige hut met ervoor een door de storm ontwortelde boom. Sieglinde loopt op alle dagen zwanger rond. Ze klimt met een zaklamp een huishoudtrap op en af en draait zekeringen in en uit een stoppenkast. Hunding doet later hetzelfde. Het licht wordt niet beter.

Erster Aufzug

Scene 1 - Hundings hut

Terwijl Hunding op een stoel tussen de boomwortels zit, wandelt Siegfried binnen. Sieglinde maakt kennis en geeft hem te drinken. Hunding staat op, ontlokt Siegfried zijn afkomst en komt erachter dat hun families elkaars grootste vijand zijn. Hij staat Siegfried toe de nacht door te brengen maar zal hem

de volgende morgen tot de dood bevechten, waarna hij in zijn stoel in slaap valt. Links smeekt Siegmund zijn verdwenen vader Wälse hem het zwaard Nothung te geven dat hem beloofd was als hij in nood verkeerde.

Scene 2 - Hundings hut

Siegmund (Klaus Florian Vogt) met glazen kubus (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Sieglinde en Siegfried herkennen elkaar als tweeling en als het licht van de lente doorbreekt, daalt een decor van een kinderslaapkamer. Links de jongenskant, rechts het meisjesbed met paardjes in de kast. Wanneer de Winterstürme dem Wonnemond weichen, bejubelen ze hun jeugd. Ze tonen elkaar hun kinderfoto. Twee kleuters in glinsterende pakjes komen de kamer binnen. Het jongetje speelt met een paardje; het meisje tekent rechts aan een tafeltje het masker dat we eerder zagen. De droom spat uit elkaar, het decor stijgt op en het liefdespaar staat weer in de hut waar Sieglinde Siegfried de glazen kubus met verlichte piramide geeft waaronder hij revolver Nothung ontdekt.

Zweiter Aufzug

Scenes 1 en 2 - Walhall

Rechts Walhall met het identieke interieur waar de goden eerder woonden. Er staat een witte doodskist met foto van Freya. Er omheen kletsen opzichtig geklede vrouwen vrolijk met elkaar om daarna overdreven uitbundig te snikken. Een met bling-bling behangen western girl komt langs met een stoere langharige man. Het is Brünnhilde die Fricka aankondigt. Fricka groeit in haar aanklacht tegen Wotan in superioriteit. Wotan voelt zich betrapt en er blijft niets van hem over.
Brünnhilde krijgt daarop nieuwe orders Siegfried niet te steunen in zijn strijd tegen Hunding. Fricka breidelt ook Brünnhilde door haar een zwart mantelpak te geven. De dialoog van Wotan en Brünnhilde is inhoudelijk belangrijk, maar wordt hier vlak en onbeduidend uitgevoerd.

Scenes 3 en 4 - Auf dem Bergjoche

Tomasz Konieczny als Wotan (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Siegmund en een hoogzwangere Sieglinde komen links op. Rechts is het decor van Walhall blijven staan met Wotan en Fricka. Brünnhilde kondigt Siegfrieds dood aan terwijl ze zich fysiek richt tot Wotan en Fricka die onaangedaan toekijken. Het maakt haar dilemma goed zichtbaar. Wanneer Brünnhilde ontroerd door de onvoorwaardelijke liefde van Siegfried voor Sieglinde tenslotte belooft dat hij alsnog van Hunding zal winnen, draait Fricka zich boos om en loopt weg. Terwijl Siegmund op zoek gaat naar Hunding om het duel aan te gaan, ligt Sieglinde wijdbeens op de trap. Wotan trekt haar panty naar beneden en tast intensief onder haar jurk.

Scene 5 - Auf dem Bergjoche

Hunding arriveert voor het gevecht waarbij zowel Hunding als Siegmund, Wotan en zijn bodyguard een revolver in hun hand houden. Wotan schiet Siegmund met een harde knal dood. Hij stuurt Hunding weg naar Fricka en zendt zijn lijfwacht met revolver achter hem aan. Naast Brünnhilde staat haar metgezel. Hij tilt de zwangere Sieglinde op en het drietal vlucht. Wotan gaat er woedend achter aan.

Dritter Aufzug

Scenes 1, 2 en 3 - Auf dem Gipfel eines Felsenberges

Het glazen kinderdagverblijf is veranderd in een schoonheidssalon met acht opzichtig geklede "gooische vrouwen". Het zijn de dames die eerder bij de kist van Freya snikten. Hun hoofden en borsten zijn met verband omwonden, terwijl ze verveeld op hun mobieltjes kijken en aantrekkelijke mannen aanhalen. Het muntje valt: dit zijn Walküren die hun paarden strelen.

De Walküren met Igor Schwab als Grane, Iréne Theorin (Brünnhilde) en Lise Davidsen (blauwe jurk) als Sieglinde. (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Brünnhilde komt op in keurig mantelpak; ze is haar wilde haren kwijt en draagt de gouden ketting met medaille van Wotan. Ze wordt begeleid door haar langharige metgezel waarin we nu Ross Grane begrijpen, die een baby draagt. Tijdens de vlucht voor Wotan is Sieglinde al bevallen; de bloedsporen lopen nog langs haar benen. De dames in de schoonheidssalon zijn ontzet en willen niets met hen te maken hebben. Brünnhilde zendt vriend Grane weg om Sieglinde en de baby in veiligheid te brengen.

Wotan komt woedend op. De mannen in de schoonheidssalon houden de vrouwen in bedwang door een barrière te vormen met Wotan. Terwijl deze zijn woede op Brünnhilde koelt, worden de vrouwen uit beeld geduwd. Het decor schuift naar achteren en de scene wordt bijna concertante. Grane keert terug en knikt betekenisvol: Sieglinde is in veiligheid.

Fricka komt op met de serveerwagen met een brandende kaars. Ze geeft Brünnhilde een witte mantel. Wotan neemt Brünnhilde zijn gouden ketting met medaille af die hij haar in een eerdere scene schonk en neemt zo haar goddelijke status weg. Daarna lopen Brünnhilde en vriend Grane naar een Louvre-piramide in de verte en verdwijnen uit beeld.

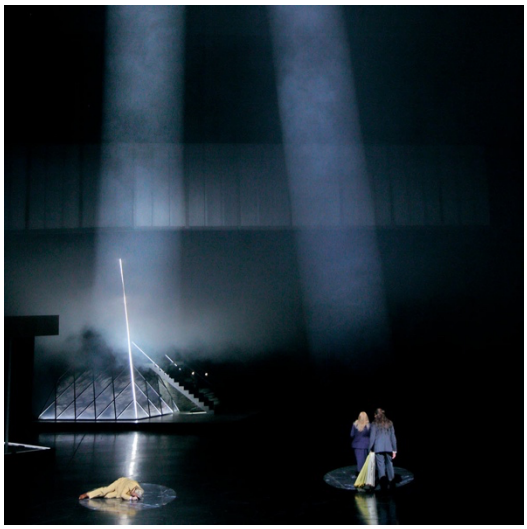

Wotan (liggend op de grond) ziet Brünnhilde (Iréne Theorin) en Grane (Igor Schwab) weglopen (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Midden op het toneel daalt een scherm over de volle breedte. Wotan is wanhopig van verdriet door de scheiding met zijn geliefde dochter, hij kruipt over de grond en krimpt in foetushouding.

Fricka wil haar triomf vieren. Ze klinkt twee glazen tegen elkaar: de klanken waarmee traditioneel Loge wordt opgeroepen voor de vuurscene. Ze biedt Wotan een glas wijn aan dat hij demonstratief op de grond leegstort. Hij trekt zijn trouwring van zijn hand en laat hem in het glas van Fricka vallen, die na haar Pyrrusoverwinning rechts wegloopt. Wotan pakt de westernhoed van Brünnhilde van de serveerwagen en verdwijnt links als Wanderer. Doek.

Nabeschouwing

De scenes met de kinderkamer en het hartverscheurende verdriet van Wotan zijn overtuigend. Langzaam worden ook de generaties en familierelaties duidelijker, maar voor een groot deel blijft het toch nog een raadsel-Ring. De eigenaar van het Wagnerantiquariaat waarschuwde de volgende dag: "Je kunt deze Ring het beste volgen als je er niets van weet; zodra je weet waar het over gaat, raak je in de war." Onze buren in de zaal rechts houden het voor gezien en keren halverwege terug naar Wenen. "We begrijpen er niets van," klaagt de vrouw, "en de enige die ik verstond, werd doodgeschoten". Dat was natuurlijk Klaus Florian Vogt (Siegfried), die met Lise Davidsen (Sieglinde) de sterren van de hemel zong. Ook Tomasz Konieczny (Wotan) leverde een topprestatie: waar nodig krachtig, maar aan het einde weergaloos subtiel, vooral in de zachte emotionele passages. Iréne Theorin (Brünnhilde) stelde echter teleur. Haar dialoog met Wotan was ronduit saai en met haar fraaie stem produceerde ze alleen onverstaanbare klanken. Net als Christa Mayer (Fricka), die echter groeide in haar rol en werkelijk soeverein als een vorstin op het toneel stond. Georg Zeppenfeld (Hunding) was geknipt voor zijn rol; gemeen en meer dan uitstekend zingend. De Walküren zongen mede door de regie ondermaats; het drama was afwezig en de zang was chaotisch, soms meer gegil. Cornelius Meister had zich herpakt en dirigeerde het orkest uiteindelijk zinderend.

Cast van de Walküre neemt het applaus in ontvangst (Foto: Koenders/Blei)

SIEGFRIED

Erster Aufzug *(eine Felsenhöhle im Wald)*

Vorspiel en scene 1

Mimes werkplaats is een kopie van Hundings hut. De verlopen hippie steunt op een loopkruk en organiseert een verjaarfeestje voor Siegfried. Naast een slinger met Happy Birthday is er een poppenkast met ervoor poppen van kleuterformaat op krukjes. De popen zijn aangekleed als personages uit de Ring. Schwarz grijpt zo terug op zijn eigen jeugd.

Rechts een bovenkamer met een tafel en naaimachine bereikbaar via een trap met stoeltjeslift. Linksvoor staat een speeltentje gemaakt van omgekeerde ronde tafels, waarin naast rommel, een speelgoedpaardje en een gele baseballpet. Rechts een grillbakoven en een aquarium. Mime is met een blauwe vuilniszak scharrig verkleed als goochelaar en scharrelt doelloos rond. Siegfried in tuinbroek stormt laveloos binnen. Hij wil niets weten van het feestje, slaat zijn verjaardagscadeau, een lichtgevend plastic zwaard, aan stukken. Hij vernielt van alles inclusief de loopkruk van Mime en loopt weg.

Arnold Bezuyen als Mime (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Scene 2

De Wanderer komt binnen zonder hoed met bodyguards en schenkt als verjaardagscadeau een nieuwe loopkruk. De scene waarbij de Wanderer en Mime elkaar raadsels opgeven wordt beurtelings achter een deur gezongen. De spanning ontbreekt en is vrijwel onverstaanbaar. Nadat de Wanderer vertelt dat het zwaard om draak Fafner te doden en het goud te roven alleen kan worden gesmeed door een vrije man die geen vrees kent, vertrekt hij.

Scene 3

Antiheld Siegfried komt laveloos terug en wordt door Mime bewogen het zwaard te smeden. Hij krijgt de loopkruk waarin Nothung verborgen zit, gaat naar een hok achterin waaruit een vonkenregen van metaalslijpsel spuwt en komt er vervolgens met een spies uit waarna hij bij elke hamerslag van het orkest woest tegen de deurstijlen slaat. Als een wilde doorboort hij de poppen en snijdt de koppen af, behalve de pop die zijn moeder voorstelt. Ondertussen gaat Mime met een stoeltjeslift naar boven en produceert achter de naaimachine een pistool.

Als Mime weer beneden komt, richt Siegfried zijn agressie op hem door diens hoofd in de grill-bakoven te stoppen en daarna onder te dompelen in het aquarium. Het proces van verhitten en koelen wat je bij het smeden verwacht. Als Mime zijn hoofd uit het water haalt, spuugt hij een visje uit: humor gestolen uit de film "A Fish Called Wanda" van John Cleese. Siegfried heeft van het zinloos geweld honger gekregen en eet een bakje spaghetti waarvan hij ook slierten naar Mime gooit. Deze laat puber Siegfried een centerfold zien met naakte vrouwen. Siegfried raakt opgewonden en drukt de centerfold tegen zijn kruis. Schwarz is duidelijk geïnspireerd door de voorgaande Ring van Castorf, waarin Erda Wotan oraal bevredigt terwijl spaghetti slierten uit zijn mond druipen.

Wanneer Siegfried spies Nothung prijst, brult hij de longen uit zijn lijf in een duel met het eveneens zeer luid spelende orkest. Siegfried (Andreas Schager) wint, doek, veel applaus, maar gevreesd wordt of hij de tweede akte nog kan zingen.

Zweiter Aufzug *(Riesenheim)*

Scene 1

Een luxe woonvertrek met achteraan een bank voor een design open haard van glas. Bedienden lopen rond. Rechts ligt een oude man in een ziekenhuisbed met aan de ene kant een paars geklede pleegzuster die de betastingen van de bejaarde afweert en aan de andere zijde een mokkende jongeman in geel hemd. Sinds *Rheingold* is hij wel ouder, maar niet vrolijker geworden.

Eerst komt Alberich, op met één roos voor de patiënt, gevolgd door de Wanderer met een fors bloemstuk. Ze bemoeien zich niet met de patiënt maar discussiëren wie Fafner verslaat en de ring verwerft: Siegfried, Alberich of diens broer Mime. De Wanderer roept uitdagend naar de bejaarde Fafner in het bed, die uiteraard om rust vraagt. De Wanderer neemt afscheid. Alberich blijft achter op de bank voor het haardvuur om alles in de gaten te houden.

Scene 2

Siegfried en Mime komen binnen maar keuren de patiënt geen blik waardig. Siegfried maakt avances bij de pleegzuster. Hij heeft honger van de reis gekregen en eet weer een bakje spaghetti. Met de eetstokjes maakt hij de vrouwen aan het lachen; hij stopt ze in zijn neus en als horens van een stier op zijn hoofd. Wanneer hij de pleegzuster tegen haar wil betast, klinken valse tonen waaruit blijkt dat hij de taal van de vogels niet beheerst. De verpleegster blijkt de Waldvogel te zijn.

Siegfried (Andreas Schager) en Fafner (Wilhelm Schwinghammer) –
©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Na de nodige drank verstaan ze elkaar beter en raken ze in een innige omhelzing.
Dan lokt Siegfried de oude man uit bed en schopt de rollator onder hem weg, zodat de bejaarde op de grond valt en aan een hartaanval overlijdt. Het personeel loopt boos weg.

Scene 3

Als Mime controleert of Fafner werkelijk dood is, spreekt Alberich hem aan. Hij maakt ruzie omdat de ring hém toebehoort en Mime hem van Siegfried probeert af te nemen. Dan verdwijnt Alberich.

De verpleegster haalt een boksbeugel met glinsterende edelstenen uit de jaszak van de overleden man en geeft hem aan Siegfried die deze doorgeeft aan de jongeman in het gele shirt, die tevens het gele baseballpetje opzet.

Waldvogel (Alexandra Steiner), Siegfried (Andreas Schager), Mime (Arnold Bezuyen) en Hagen (Branko Buchberger)
©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Vervolgens gaat de verpleegster links op een bank zitten met rechts de jongen en Siegfried in het midden. Mime wurmt zich tussen Siegfried en de jongen in. Hij wordt handtastelijk bij de jongen, die hem afweert. Inmiddels verstaat Siegfried de waarschuwingen van de verpleegster/Waldvogel en ontmaskert hij Mime. Hij steekt hem dood met zijn spies en samen met de jongen smoren ze hem bovendien met een kussen. Aansluitend reizen Siegfried en de jongen (in wie we Hagen als puber vermoeden) de Waldvogel achterna.

Dritter Aufzug

Scene 1 - Vor eines gruftähnliches Höhlenthor in einem Felsen

Rechts zien we de woonkamer van Riesenheim maar dan 180 graden omgekeerd. De design open haard is uit. Links en in het midden trappen die naar een overloop met leuningen van glasplaten leiden. Links, half in de coulissen, niet voor alle toeschouwers zichtbaar, de zijkant van een grote piramide. De lijken van Fafner en Mime liggen nog op de grond.

Erda (Okka von der Damerau) ©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Erda, die apathisch de glazen box met verlichte piramide draagt, komt binnen met een jongere vrouw. De Wanderer arriveert en zingt de laatstgenoemde toe alsof ze Erda is. Wanneer Erda antwoordt, herstelt hij zijn fout en richt zich tot haar. Als oplossing voor de uitzichtloze situatie biedt ze hem een pistool aan om zelfmoord te plegen. De Wanderer en Erda begrijpen elkaar. Bij hun afscheid omhelzen de oude geliefden elkaar, waarna Erda en haar onduidelijke vriendin verdwijnen. Het is de vraag wie in haar de getraumatiseerde Waltraute herkent, die als een van de Walküren met een schoonheidsmasker in een rolstoel zit.

Scene 2 - Dicht an die Höhle

Dan komt Siegfried aanlopen en volgt er een twistgesprek waarbij de Wanderer hem op de proef stelt. Siegfried slaat met zijn spies het pistool uit de handen van de Wanderer, die zonder hoed en zonder enig drama naar de achtergrond verdwijnt. Siegfried loopt bronstig weg.

Scene 3 - Am Saume der nun sichtbar werdenden Felsenhöhe

Daniela Köhler als Brünnhilde (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Een vrouw komt op in een wijde mantel met haar hoofd omzwachteld, zoals de Walküren in de schoonheidssalon. Grane begeleidt haar zorgzaam, want ze heeft een donkere bril op en kan niets zien. Hij zet haar donkere bril af en maakt voorzichtig de windsels van haar hoofd los. Het is Brünnhilde die het licht ziet en tot leven komt. Grane houdt de donkere bril verder zelf op. Siegfried ziet na het loshalen van het hoofdverband dat het een vrouw is en raakt wild verliefd. Grane schermt Brünnhilde af, zodat de rivalen in gevecht komen. (Siegfried slaat Grane hierbij per ongeluk een bloedneus, want we zien Grane later op het hoge plateau tien minuten lang zijn neus deppen en even later loopt Siegfried de trap op om hem kennelijk zijn excuses aan te bieden.)

Brünnhilde wil zich niet zomaar overgeven.
Beiden lopen de trap op en zingen gescheiden door een muur hun liefdesduet. Siegfried heeft de hoed van de Wanderer mee naar boven genomen en geeft hem aan Brünnhilde. Ze herkent hem uit haar jeugd toen ze als wilde western girl gekleed ging en toont hem vol trots aan Grane. Met in haar ene hand de hoed en de andere een revolver zingt ze samen met Siegfried "Leuchtende Liebe, lachender Tod!". Ze lopen naar achteren waar een reusachtige limousine wacht en gaan kennelijk op huwelijksreis. Doek.

Nabeschouwing

Op een enkel zwak moment na, dirigeert Cornelius Meister nu top met meer dynamiek. Voor de eerste keer is geen enkele boe te horen maar uitsluitend applaus. Bij het stormachtig applaus maakt Andreas Schager (Siegfried) duidelijk dat hij inderdaad zijn laatste restje lucht verbruikt heeft. Tomasz Konieczny (Wanderer) zingt krachtiger dan eerder maar behoudt zijn mooie stem. Wilhelm Schwinghammer is met zijn diepe stem een perfecte Fafner. Okka von der Damerau (Erda) zingt weer fraai, maar ze komt niet tot haar recht in een regie waarin de oermoeder vermenselijkt is. Daniela Köhler (Brünnhilde) klinkt aanvankelijk prima, maar naar het einde toe is haar stem zoekend en wordt het soms schril. Arnold Bezuyen (Mime) doet het uitstekend, maar is niet helemaal in balans en achter zijn naaimachine slecht te horen. Olaf Sigurdarson (Alberich) heeft in Siegfried een kleine rol maar doet het opnieuw uitstekend. Alexandra Steiner (Waldvogel) zingt mooi maar onverstaanbaar, wat overigens de meeste solisten aangerekend kan worden.

Cast Siegfried (Foto: Koenders/Blei)

GÖTTERDÄMMERUNG

***Vorspiel** - auf dem Walkürenfelsen*

Terug in de kinderslaapkamer. Onder de tafel een kubus met verlichte piramide en aan de muur de hoed van de Wanderer en Brünnhilde. Ze stopt haar dochtertje in bed. Siegfried neemt haar een speelgoedpaardje af en het echtpaar vertrekt. Het meisje krijgt een nachtmerrie: drie spoken in glinsterende kleding kruipen onder de dekbedden uit en sluipen door de kamer. Ze zingen onverstaanbaar en spelen met een bal en zwemband. Het meisje kruipt bang onder het bed en vindt daar het plastic waterpistool waar het jongetje in *Rheingold* de meisjes mee pestte. Een man in geel hemd komt binnen bedekt met een glinsterende hoofddoek (een tarnhelm?), rijdt tegen een van de wezens aan, raapt het waterpistool op en verdwijnt, gevolgd door de wezens (de Nornen).

De Nornen (©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Grane brengt het angstige meisje een glaasje jus en verschoont het bed. Siegfried komt binnen met een rugzak. Het echtpaar maakt ruzie omdat Brünnhilde niet wil dat hij vertrekt.

Siegfried wijst op het kind als hij zingt dat hij haar zijn ring geeft als liefdespand. Brünnhilde biedt Siegfried haar trouwe vriend Grane aan. Het meisje klampt zich met petje aan Siegfrieds been. Deze pakt haar petje af en vertrekt met Grane, maar zonder zijn spies. Brünnhilde blijft verdrietig achter met haar dochter.

Erster Aufzug

Scene 1 - Die Halle der Gibichungen

Gutrune (Elisabeth Teige) en Günther (Michael Kupfer-Radecky) Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Tevoorschijn komt een patserige woonkamer. De witte bank en stoelen zijn overgenomen van de schoonheidssalon. Op tafel staat een glinsterende magnum champagne. Links en rechts verhuisdozen. Ze bevatten maskers die lijken op Wotan en Hagen in 1876 en zoals de meisjes in voorgaande scenes tekenden. Dienstpersoneel haalt lappen van de meubels. De patserige Gibichungen zijn zojuist ingetrokken. Een dienstmeisje brengt een kerstboom met knipperende lampjes die op last van Gutrune in knalgroen broekpak en bontmantel half in een nis verdwijnt maar permanent blijft knipperen. Rechts op het toneel ligt een levensgroot plastic paard zonder kop plat op de grond. Midden boven het toneel hangt een foto van Hagen, Günther en Gutrune met een bloedende zebra*paard* als jachttrofee (mogelijk geïnspireerd door de zebra van Mohren Bräu aan de voet van de Grüne Hügel). Günther met kerstmuts slaapt zijn roes uit en wordt door Gutrune gewekt die selfies maakt. Hij smaalt tegen halfbroer Hagen (in geel shirt), dat Günther als oudste het kapitaal geërfd heeft en Hagen alleen de wijsheid. Hagen stelt voor dat beiden een partner zoeken om de roem van het geslacht te vergroten en weet wel twee kandidaten.

Günther is een dronken pias in glanzende broek en shirt waarop in glinsterende letters "who de fuck is Grane?". Hij maakt vergeefs avances bij zijn zuster. Hagen vertelt hen de geschiedenis van de goudschat, Brünnhilde en Siegfried. Hij stelt voor deze laatste een vergeetdrank te geven zodat Günther de mooiste vrouw ter wereld en Gutrune de grootste held als partner kunnen verwerven.

Scene 2 - Siegfried legt mit dem Kahne an

Hoorngeschal. Siegfried komt binnen en Günther wordt uitzinnig van opwinding. Gutrune snuift coke en betast zich in een roes. Hagen biedt aan voor Grane te zorgen die wordt weggevoerd. Hij speelt met het gele petje in zijn handen. Günther biedt "Erbe, Land und Leut" aan en belooft "mich selbst geb ich zum Mann". Hij omhelst hartstochtelijk Siegfried die hem afweert. Als tegenprestatie biedt Siegfried zijn zwaard aan (maar in deze regie ligt zijn spies nog bij Brünnhilde).

Gutrune zingt wellustig dat Siegfried welkom is en biedt hem een drankje aan. Grane ziet dat Gutrune er iets bijschenkt en wil Siegfried waarschuwen, maar hij wordt weggeduwd. Siegfried drukt zich hitsig tegen Gutrune die hem een klap geeft. Günther en Siegfried omarmen elkaar als teken van broederschap. Grane stormt in onderbroek bebloed naar binnen en probeert Siegfried opnieuw te waarschuwen, maar wordt weggetrokken. Siegfried en Günther vieren hun bloedbroederschap nadat Hagen met bebloede handschoenen een glas rode vloeistof aanbiedt waarmee Siegfried en Günther op

Hagen (Albert Dohmen) met geel shirt, Günther (Michael Kupfer-Radecky) en Siegfried (Clay Hilley die Stephen Gould verving) ©DG Stage

hun broederschap klinken, Günther spuugt het uit maar Siegfried drinkt wel, waarna Günther hem vol op zijn mond kust. Daarna kruipt hij op de bank intiem tegen Siegfried aan die hem echter afweert.

Siegfried en Günther (met petje op) gaan op weg naar Brünnhilde. Hagen zit op de trap en een bediende rijdt een karretje binnen waarop mishandeld en bebloed Grane ligt. Hagen houdt dreigend een mes boven het hoofd van Grane.

Scene 3 - Die Felsenhöhle wie im Vorspiel

Het decor gaat naar achteren en de kinderslaapkamer daalt neer. Rechts maakt het roze meisje opnieuw een tekening van het angstaanjagende Wotanmasker. Brünnhilde in roze peignoir komt binnen met thee en kijkt vertederd. Ze hoort Walküretonen, de vitrage waait op en een totaal verlepte Waltraute komt binnen met doorgelopen make-up en haar kleding aan flarden. Brünnhilde schenkt haar weinig aandacht en verzorgt haar dochter.

Waltraute vertelt dat Wotan wil dat de Rheintöchter hun goud terugkrijgen zodat God en wereld verlost worden. Brünnhilde antwoord terwijl ze het meisje stevig vasthoudt dat ze Siegfrieds liefdespand niet wil afgeven. Waltraute pakt de kindertekening van Wotan, maar Brünnhilde gooit hem op de grond, pakt Siegfrieds spies en jaagt Waltraute de deur uit.

Wanneer Brünnhilde het hoorngeschal van Siegfried hoort, stuurt ze haar dochter op hem af. Maar het is Günther die binnenkomt met het spartelende meisje in zijn armen. Brünnhilde roept dat ze verraden is. Günther, nu iets stoerder in leren broek, draagt het gele petje en heeft tussen zijn tanden de gouden penning van Wotan die hij Brünnhilde toewerpt.

Hij geeft het bange kind snoep en bindt het vast op een stoel. Achter de vitrage zingt Siegfried, terwijl Günther de tekst mimet. Hij mishandelt Brünnhilde en overweldigt haar op bed. Siegfried komt erbij en samen binden en blinddoeken ze Brünnhilde en voeren haar af. Ze nemen de spies mee. De scene lijkt op Wotan en Loge die Mime wegvoeren uit Nibelheim.

Zweiter Aufzug

Vorspiel en scene 1 - Uferraum vor der Halle der Gibichungen

Midden op een leeg toneel zit Hagen naast een boksbal. Alberich sluipt binnen gewapend met een waterpistool en vraagt of zoon Hagen slaapt. Tijdens het sparren vertelt Alberich dat Wotan en zijn geslacht verslagen zijn en hij niet meer bang voor ze is. Om samen de wereldmacht te verwerven moeten vader en zoon voorkomen dat Siegfried de Ring aan de Rheintöchter teruggeeft. Maar Hagen wil de Ring voor zichzelf houden, haalt de met diamanten bezette boksbeugel (die hij als jongeman via de Waldvogel van Siegfried kreeg) uit zijn zak, maar slaat zijn vader alsnog niet dood. Alberich loopt weg.

Scene 2 - Dicht am Ufer

Siegfried komt op met het kind dat om onduidelijke redenen nu een jongen is, gekleed in kaki broek en wit hemd. Het klampt zijn speelgoedpaardje tegen zich aan. Gutrune komt uitdagend als een vamp binnen in een zwarte lakjurk en neemt nog even een snuifje coke. Nadat Siegfried aan Hagen en Gutrune vertelt hoe alles succesvol verliep, wandelt Siegfried met Gutrune weg

Scene 3 - Einen Felsstein in der Höhe

Hagen roept zijn mannen te wapen. Het achtertoneel stijgt op en uit een mist doemt een troep mannen en vrouwen op met rode Wotan- en Hagenmaskers uit 1876. Het kind is bang en zoekt bescherming bij Hagen. Hagen pakt enkele keren zijn speelgoedpaardje af en schudt hem stevig door elkaar zodat hij vlucht.

Als de mannen vragen waarvoor hij hen roept, zegt Hagen met glinsterende boksbeugel aan zijn hand om de goden te eren voor het aanstaande huwelijk van Günther en Brünnhilde. Hiertoe moeten ze dieren slachten en drinken "bis der Rausch euch zähmt".

Scene 4 - Am Ufer

Günther met petje en spies arriveert met Brünnhilde gevolgd door Alberich met een spies. De mannen van Hagen heten het bruidspaar welkom. De geblinddoekte Brünnhilde gaat angstig op de grond liggen. Günther trekt de blinddoek van Brünhilde die verdwaasd tussen de troep mannen dwaalt. Siegfried meldt dat hij met Gutrune getrouwd is. Het kind holt binnen en wil naar zijn moeder lopen, maar wordt door Siegfried tegengehouden. Brünnhilde schreeuwt dat ze de ring ziet en wijst op Siegfried met het kind. Hagen constateert dat Brünnhilde andere herinneringen heeft dan Siegfried. Brünnhilde zingt "Betrug", pakt het kind en schudt het wild heen en weer waarna ze het naar Siegfried slingert. Wanneer ze verklaart dat ze al met Siegfried getrouwd is, laat het koor de maskers zakken. Hagen heeft ondertussen de spies van vader Alberich overgenomen. Terwijl Brünnhilde bewijst dat ze Siegfried goed kent omdat ze weet dat zijn zwaard Nothung heet, betast ze ondertussen Gutrune over haar been en onder haar jurk. Günther en Gutrune beschuldigen Siegfried van verraad. Siegfried moet getuigen dat hij Brünnhilde niet kent. De eed wordt afgelegd op de spies die Hagen nu in zijn hand houdt. Revolvers hebben inmiddels afgedaan.

Gunther (Michael Kupfer-Radecky), Siegfried (Stephen Gould), Gutrune (Elisabeth Teige) en Brünnhilde (Iréne Theorin)
(©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Het koor houdt de maskers weer hoog, maar met de zwarte achterkant. Siegfried werpt na zijn eed zijn spies weg. Brünnhilde raapt haar op, spreekt haar eed uit en doet hetzelfde. Gutrune pakt de spies en geeft deze door aan Alberich die tot dan onbestemd rondstruint en er mee wegloopt. Siegfried en Gutrune vertrekken naar het bruiloftsmaal. Het koor vertrekt in de mist naar achteren maar laat de maskers op de grond achter.

Scene 5 - am Ufer

Uit de mist komt Hagen met Brünnhilde naar voren. Ze beklaagt zich. Een bediende komt binnen met een witte plastic zak. Hagen wil de zak niet aannemen. De bediende brengt hem dan naar Günther die dronken tegen de wand zit. Hij kijkt erin en doet hem vol afgrijzen weer dicht. Hagen en Brünnhilde houden maskers voor hun hoofd als Brünnhilde aan Hagen verraadt dat hij Siegfried in zijn rug kan treffen. Gedrieën besluiten ze dat Siegfried bestraft moet worden voor zijn meineed. Het achterdoek gaat omhoog en het kind holt op Brünnhilde af die zich echter afkeert. Doek.

Hagen (Alber Dohmen) en Brünnhilde (Iréne Theorin) komen uit de mist naar voren
(©Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath)

Dritter Aufzug

Vorspiel en scene 1 - Wildes Wald und Felsenthal am Rheine

Op het toneel een zwembassin met duikplank. Het zwembad is aan de bovenrand afgesloten met bouwhekken. De rand is bereikbaar via een zwembadtrap. Op de bodem ligt brandhout en een gele jerrycan. In het midden zit Siegfried bier drinkend op een koelbox en vist samen met het kind met paardje en petje op in een restje water op de bodem. Tegen de achterwand hangen visnetten, dus dit is de Rijn. Links komt stoom uit een gat dat mogelijk een riool verbeeldt.

Drie bejaarde verlepte Rheintöchter, nu gekleed als Walküren met verlopen make-up, liggen tegen de wanden, besmeren hun gezicht met vloeistof uit flesjes en likken er aan. Ze strompelen op hoge hakken en zingen dat ze hoorn van Siegfried horen, terwijl die voor hun voeten rustig zit te vissen. Ze proberen hem te verleiden de ring te geven, waarbij Siegfried steeds het kind aanduidt. Hij wijst op zijn hengel als hij Nothung prijst. Omdat ze hem bedreigen, krijgen ze de ring niet: "Denn Leben und Leib, seht: So werf ich sie weit von mir!" Op dat moment werpt Siegfried zijn hengel uit. Dan pakt hij het zoveelste biertje uit de koelbox en doet de waarschuwing af als klassiek vrouwengeklets. De Rheintöchter kruipen door het riool de kuip uit.

Scene 2 - Auf der Höhe

Hoorngeschal. Hagen verschijnt boven achter het bouwhek en klautert de ladder af. Achter het hek verschijnen ladderzat zijn mannen, gekleed in smoking maar met hun strikken los, hemden open en soms zelfs in onderbroek. Enkelen dragen het masker mee. Onder hen Günther die dronken zwaait met de witte plastic zak.

Op uitnodiging van Hagen vertelt Siegfried het kind zijn geschiedenis. Hagen biedt Siegfried een bierflesje met herinneringsdrank aan en doet zijn glinsterende boksbeugel om. Dronken zwalkend herinnert Siegfried zich Brünnhilde. Het op de grond liggend kind staat symbool voor het slapende wonniges Weib. Hagen steekt Siegfried met een mes van achteren neer. Siegfried gaat naast het kind liggen, vraagt Brünnhilde haar ogen te openen en kust haar. Het kind lacht en kruipt dicht tegen Siegfried aan. Siegfried sterft.

Onder de klanken van Siegfrieds dodenmars legt Hagen samen met het kind zijn jas over Siegfried. Het kind zet de baseballpet op en samen met Hagen gaan ze in het gat van het zwembassin zitten.

Scene 3 - Gutrunes Gemache in die Halle

Gutrune verschijnt boven achter het bouwhek en ruziet met Günther. Hagen verklaart dat hij Siegfried vanwege zijn meineed gedood heeft. Het kind verdwijnt door het gat en verschijnt boven achter het hek. Brünnhilde komt eveneens achter het bouwhek met de drie Rheintöchter die maskers dragen. Gutrune neemt nog even een snuifje coke en vertrekt. Brünnhilde zingt dat ze aan de rand van de Rijn staat. Günther klimt de zwembadtrap af, gooit de plastic zak neer en klautert snel naar boven. Brünnhilde loopt weg; boven resteren alleen nog de drie Rheintöchter en het kind.

Een minuut later komt Brünnhilde beneden rechts voor het decor het toneel op met de hoed van haar en de Wanderer. Ze eist de ring op als haar erfrecht om aan de Rheintöchter terug te geven. Die moeten het uit de as van haar verbrande lijk halen waarmee de Ring gereinigd wordt. Brünnhilde tilt de gele jerrycan op, maar gooit hem weer neer. Hagen verlaat het gat in het zwembassin. De Rheintöchter lopen boven weg. Een van hen houdt een masker voor het gezicht van het kind dat dodelijk getroffen neervalt.

Brünnhilde zingt dat ze Walhall in de brand steekt, wil de trap op, struikelt over de plastic zak en haalt daar het hoofd van minnaar Grane uit. Ze zingt het als een Salomé liefdevol toe en gaat met het hoofd koesterend naast Siegfried liggen. Een paardenhoofd zoals in de film *The Godfather* als intimidatiemiddel van de Maffia, die aan zichzelf altijd refereert met "la Famiglia". En zoals Alberich van Hagens speelgoedpaardje de kop aftrok.

Hagen verschijnt in een flits boven achter het hek, roept "Zurück vom Ring!" en holt weer weg.

De goudgele wolken achter het hek zakken weg, de kuip wordt donker, het achterdoek zakt verder en negentig horizontale neonbalken worden zichtbaar. Op de achterzijde van de kuip wordt een video geprojecteerd met de embryo's van de tweeling, nu samen in innige omhelzing. Doek.

Nabeschouwing

Wat allereerst opvalt, is hoe Cornelius Meister groeit tijdens de uitvoeringen. De lange stilte die hij kort voor de laatste noten laat vallen, wekken een indrukwekkende spanning op. Wat gelijk daarna opvalt is dat Steven Gould (Siegfried) non-descript acteert en onverstaanbaar zingt. Mogelijk heeft hij dit jaar te veel uitvoeringen op zich genomen op de Grüne Hügel. Michael Kupfer-Radecky (Günther) daarentegen speelt zijn clowneske rol uitmuntend en is met zijn fantastische stem bijna woord voor woord te verstaan. Elisabeth Teige (Gutrune) acteert goed, maar haar stem klinkt soms wat schril. Olaf Sigurdarson (Alberich) doet het goed in zijn bescheiden optreden. Albert Dohmen (Hagen) zingt en en speelt zijn gemene rol met verve. Christa Mayer (Waltraute) zingt net als in haar rol van Fricka met haar fraaie stem uitstekend. De Nornen (Okka von der Damerau, Stéphanie Müther en Kelly God) zijn door hun kleding en geminimaliseerde enscenering helaas niet goed verstaanbaar en maken geen indruk. De Rheintöchter (Lea-ann Dunbar, Stephanie Houtzeel en Katie Stevenson) spelen en zingen beter dan in *Rheingold*. En dan Iréne Theorin (Brünnhilde). We hebben ons zo op haar verheugd, maar haar stem lijkt versleten. Ze zingt beter dan in de *Walküre*, maar aan het einde van de eerste akte was het meer gillen en ook de derde akte verloopt slecht. Ze wordt door de zaal als enige uitgeboet (hoewel er ook enige ons inziens onterechte boe-klanken zijn voor Meister).

Omdat we de tweede Ring bijwonen, komt het regieteam niet het toneel op. In de videostream van *Götterdämmerung* is te zien hoe ze er verslagen bij staan en vele minutenlang de woedende reactie van het publiek gelaten ondergaan. Niet uitdagend van "kom maar op" zoals Castorf met zijn handen gebaarde in 2013. Onze buren in de zaal links, jonge veertigers, roepen verontwaardigd dat ze nooit meer een ring in Bayreuth willen bijwonen.

Het applaus voor het koor bij de Götterdämmerung (Foto: Koenders/Blei)

EPILOOG

Wie alleen de videostream van de première van de *Götterdämmerung* zag, zal er weinig of niets van begrepen hebben. Maar ook iemand die de hele *Ring* bijwoont, blijft achter met talloze raadsels. Zo komt in vrijwel alle scenes een wit plastic paardje voor. Net als de kubus met verlichte piramide die de ene keer de maquette van Walhall is en de andere keer Weltesche of iets anders. Het zijn door Schwarz zelfbedachte visuele Leidmotieven, terwijl de muzikale leidmotieven van Wagner regelmatig niet worden geënsceneerd. Sommige visuele vondsten zijn geroofd. In de *Ring* van Tatjana Gürbaca voor het Theater an der Wien in 2017, draagt Hagen al een boksbeugel met edelsteen en Brünnhilde een donkere zonnebril. Grapje richting Gürbaca die oorspronkelijk vóór Schwarz de *Ring* zou regisseren en afzegde? En Grane wordt onder meer in de *Ring* van Rosamund Gilmore in Leipzig uit 2016 al verbeeld door een danser. Schwarz gaat alleen verder en creëert een driehoeksrelatie uit "Dort seh' ich Grane, mein selig Roß: wie weidet er munter der mit mir schlief! [...] Lachend muß ich dich lieben". Veel teksten zijn kapot geregisseerd door ze quasi grappig een andere letterlijke betekenis te geven zoals bij het uitwerpen van hengel Nothung. Staat het kind voor de 9-jarige vroegwijze Valentin, zoals de poppenkast van Mime aan zijn jeugd herinnert?

Het heeft echter weinig zin te speculeren over de eindeloze reeks vondsten en grapjes. Belangrijker is de vraag of Schwarz zijn pretenties waarmaakt. Schwarz verklaart aan Oostenrijkse media dat zijn succes voor hem niet afhangt van de reacties van het publiek, de recensies of wat iemand over zijn *Ring* denkt, maar zijn persoonlijke beleving. "Habe ich das erreicht, was ich erreichen wollte?" (*Austria Presse Agentur* 26 juli 2022)

Schwarz heeft inderdaad de *Ring* gedemystificeerd en zoals beloofd, ontbreekt Werktreue. Dat is niet nieuw; velen gingen hem voor. Maar door voorwerpen en personages als zwijgende acteurs in eerdere en latere akten op te voeren, ontstaat nog geen nieuw doorlopend familie-epos. De kwesties in de pilot worden niet opgelost. We ervaren de kinderen niet als de grootste schat en erfgenaam van de wereld. Er is zelfs geen Ring: het kind in *Rheingold* is Alberichs eigen zoon Hagen en kan dus niet gekidnapt zijn.

De cliffhangers betreffen niet zijn plot, maar de vraag hoe Schwarz zich uit zijn verdichtsels redt. Zijn personages geven geen nieuwe visie op het werk of gedachtegoed van Richard Wagner. Het kind in *Götterdämmerung* dat sterft zodra hij het Wotanmasker uit 1876 voor zich krijgt, staat symbool voor het moeten liquideren van de oude wereld. Schwarz' dramaturg Konrad Kuhn hoopt in het programmaboek dat het publiek zich net als de jeugd afzet tegen de oude verrotte wereld van Wotan die geen toekomst heeft en het met Greta Thunberg toebijt: "How dare you!". Schwarz' soap is verder nauwelijks geschikt voor het beoogde avondje bingewatchen. We houden het maar op jeugdige overmoed en herhalen graag de smeekbede van Hagen aan het slot van de *Götterdämmerung*: *Zurück vom Ring!*

Pieter Koenders

Fred Blei